

Az elítéltek viselkedését nem csupán saját individuális személyiségi struktúrájuk, hanem a többi elítélttel való együttműködésük is meghatározza. A börtönközösséghez való alkalmazkodás a szubkulturális szabályok, értékek, szerepek, nyelvek, szokások, rituálék betartását jelentik. A börtön szubkulturája gyakran olyan erő lehet, amely a börtön rehabilitációs intézményrendszerével szembe helyezkedik.

A könyvtárosnak ismernie kell a börtön szubkulturális, íratlan szabályait. Az elítéltek társadalmi szükségleteiben is érvényesülnek a Maslow-féle keretek. Ha az alsóbb szintű igények kielégítetlenek (étel, meleg, biztonság-érzet), minimális érdeklődés mutatkozik a magasabb szükségletek iránt, amiket a könyvtár elégíthet ki.

Az alacsony képzettségi színvonal és írástudás ellenére magas azoknak a fogva tartottaknak az aránya, akik a könyvtárat használják. Jellemző, hogy azok is könyvtárhasználók lesznek a börtönben,

akik korábban nem voltak azok. Az olvasás a börtönben könnyen elérhető, közkedvelt szabadidős foglalkozás. Az elítéltek olvasási szokásaira jellemző a szépirodalom, főként a bestsellerek kedvelése, de megjelenik a komolyabb irodalom olvasása is. Szakirodalomban a jogi anyagok, a paranormális jelenségek, a pszichológia, a nem keresztény vallások, a híres személyiségek életrajzainak kedvelése jellemző.

Az olvasók irodalmi irányultsága a büntetés letöltésével változik. Általában három típusú olvasó jellemző a börtönkönyvtárakban: az olvasási tapasztalatokkal nem rendelkező, az olvasási és könyvtári tapasztalatokkal rendelkező, de rendszertelen és kaotikus olvasó, valamint az önálló irodalmi orientációra képes, gyakorlott olvasó.

Az olvasás a börtönélet fontos része, amely segítheti az elítélteket abban, hogy életük nehéz szakaszán könnyebben átvesszenek.

(Prókai Margit)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

05/233

WHITE, Sonya – DAVIES, J. Eric: Simplifying serials sourcing. A case study in decision support for managing electronic journals access = Bottom Line. 18.vol. 2005. 1.no. 7-13.p. Bibliogr.

Az időszaki kiadványok beszerzésének egyszerűsítése. Az elektronikus folyóiratokhoz való hozzáfé-

rés kezeléséről hozott döntések támogatása – esettanulmány

Egybehangolt állományalakítás; Elektronikus folyóirat; Esettanulmány [forma]; Felsőoktatási könyvtár; Folyóirat-előfizetés; Modellálás; Vezetés

Az emberiség tudásának fejlődésében mindig is fontos szerepe volt a tudományos eszmecserének, a gondolatok, felfedezések, módszerek megosztásának. A technika fejlődésével a kommunikáció egyre fejlettebb, és egyre nagyobb mennyiségű tudás

válík egyre gyorsabb ütemben megismerhetővé. Valaha a tudósok levelezés útján osztották meg egymással tapasztalataikat, majd 1665-ben megjelent az első két tudományos folyóirat. 2002-re már közel 164 ezer folyóiratot publikáltak a világon, és az a szám az elektronikus publikációk révén egyre nő. Ezzel együtt azonban egyre nő a tudományos folyóiratok ára is, amivel a könyvtárak költségvetése mind nehezebben tud lépést tartani.

A költségek növekedésén túl az elektronikus folyóiratok megjelenése számos új kihívást jelent a könyvtárak számára. Lemondjanak-e a hagyományos folyóiratokról az elektronikus változat javára, vagy mindkettőt megrendeljük? Előfizessenek-e egy-egy periodikumra, vagy inkább a könyvtárközi kölcsönzésre és dokumentumszolgáltatókra támaszkodva szerezzék be használok igényei szerint a cikkeket? Jobban járnak-e, ha konzorciumot alakítanak a beszerzés érdekében? Lépést tudnak-e tartani a technikai eszközök és megoldások gyors fejlődésével, változásával? Hogyan tudnak gondoskodni az előfizetett elektronikus folyóiratok archiválásáról?

Az Egyesült Királyságban a folyóiratokhoz való gazdaságos hozzájutást először a Pilot Site Licence Initiative (PLSI), majd 1998 óta a National Electronic Site Licence Initiative (NESLI) keretében próbálják megkönnyíteni a tudományos és egyetemi könyvtárak számára. A kiadók különböző előfizetési konstrukciókat kínálnak fel a NESLI-nek, amely ezeket csokorba fogva kínálja fel a könyvtárak számára. A könyvtárak igényeik és lehetőségeik szerint választhatnak az előfizetési megoldások közül.

A NESLI megbízásából a Loughborough Egyetemen működő Library and Information Statistics Unit (LISU) 2000-ben és 2001-2002-ben készített felmérést és értékelést, melyben öt különböző típusú és méretű egyetemi könyvtár igényeit és előfizetési metódusát figyelembe véve vizsgálták a kiadók által kínált folyóirat-előfizetési lehetőségeket. A kiadók többsége meghatározott összegért az összes

elektronikus folyóiratához hozzáférést ajánlott. Ez azonban csak a nagy könyvtárak számára elérhető, mivel az összeg meglehetősen magas. Más kiadók a már előfizetett papír alapú folyóiratok elektronikus változatát kínálják. Ez már több könyvtár számára elérhető megoldás, de ez is kiadás növekedéssel jár, hiszen a nyomtatott változat előfizetésével nem lehet lemondani. Néhány kiadó különböző tudományágak szerint csoportosítva nyújtja az elektronikus folyóiratokat, és előfizetés esetén bizonyos kedvezményeket nyújt, ám a már futó megrendeléseket nem lehet lemondani, és összességében ez is a költségek növekedésével jár.

A második vizsgálatnál már volt olyan kiadói ajánlat, mely árkedvezménnyel kínálta a megrendelőnek az elektronikus folyóiratokat és egyben engedélyezte a nyomtatott előfizetés lemondását is. Mások az előző évi megrendeléstől tették függővé kínálatukat – akkor kaphatott kedvezményt a könyvtár, ha előző évben már előfizetője volt az adott folyóiratnak. Ám bizonyos járulékos költségek miatt így sem bizonyult gazdaságosabbnak a megrendelés. Összességében mindkét vizsgálat azt mutatta, hogy az elektronikus folyóirat-megrendelés egyelőre nem jár megtakarítással, és a kiadók még nem alternatívaként, hanem extra ajánlatként kezelik az elektronikus folyóiratokat. Így a jelenlegi gyakorlat még nem ösztönöz az elektronikus folyóiratok kizárólagos előfizetésére.

(Fazokas Eszter)

05/234

HOFFMANN, Ellen: The Canadian National Site Licensing Project and the logic model = Bottom Line. 18.vol. 2005. 1.no. 14-23.p. Bibliogr.

A kanadai országos licenclési projekt és logikai modellje

Egybehangolt állományalakítás; Elektronikus folyóirat; Felsőoktatási könyvtár; Modellálás

A tanulmány célja annak megállapítása volt, hogy a kanadai egyetemek kutatási kapacitása növelhető-e a publikált tudományos információk mennyiségének és mélységének növelésével – különösen az elektronikus folyóiratok bevonásával és együttműködésre alapuló használatával. Értékeli a Canada Foundation for Innovation hároméves demonstrációs programját, az ún. Canada National Site Licensing Projekt-et (CNSLP). Megállapítja, hogy a CNSLP sikeresen fedezte fel az elektronikus információk használatával kapcsolatos tárgyalások és licenck új modelljét, amivel kiszélesítette a kutatók számára rendelkezésre álló információk körét. A felmérésekből az is kiderült, hogy a válaszolók 80 százaléka szerint az e-folyóiratok elérhetősége jelentősen elősegíti kutatási tevékenységüket.

(Autoref.)

Lásd még 210

Állományvédelem**05/235**

FULLERTON, Jan: Disaster preparedness at the National Library of Australia = Alexandria. 16.vol. 2004. 3.no. 175-179.p.

Felkészülés a katasztrófa elhárítására az ausztrál nemzeti könyvtárban

Állományvédelem; Elemi károk; Nemzeti könyvtár; Tervezés

A tanulmány az ausztrál nemzeti könyvtárnak (National Library of Australia, NLA) a különféle károk megelőzését szolgáló óvintézkedéseiről számol be. Három fő területre koncentrálnak: a felkészülésre, a kockázatok kezelésére és az integrációra.

A felkészülés kiterjed

- az NLA gyűjteményeire, a személyzetre, az IT-rendszerre, adatokra és a berendezésekre,
- az összes lehetséges veszélyre (tűz- és vízkárokra, terrorista fenyegetésekre, rovakárra, vandalizmusra stb.),
- a felelős személyek felkészítésére,
- a feladatok kijelölésére, a tervezésre, a reagálásra és a helyreállításra,
- külső tényezőkre (riasztó- és jelzőrendszerek, mentők stb.).

Az eddigi tapasztalatok – egy kisebb tüzeset – nyomán kiderült, hogy számos nehézség akadályozhatja a tűzoltók munkáját (az épület tervrajza nem állt rendelkezésre, kikapcsolták a füstjelzőket), és nem volt megfelelő terv sem a szükséges teendőkről. Egy évbe telt (és sok pénzbe került), mire az eseményt kiheverték. Azóta néhány kisebb vízkár is érte a könyvtárat: mindez arra ösztönözte őket, hogy jobban felkészüljenek az esetleges katasztrófákra, azaz minimumra csökkentsék ezek bekövetkeztének esélyét, illetve a károkat, hatékonyan reagáljanak, mielőbb helyreállítsák az eredeti állapotot és levonják a tanulságokat.

Az NLA katasztrófa-elhárítási terve a következő kérdésekkel foglalkozik:

- a kockázati tényezők felmérése,
- az olvasók és a személyzet biztonsága,
- az épület karbantartása és helyreállítása,
- kommunikáció (közönségkapcsolatok és sajtó),

- a különféle károk megelőzése, leküzdése,
- a kárelhárítás elkötelezett megtervezése,
- megfelelő felkészítés (minden szinten),
- megfelelő források biztosítása,
- az állandó készenlét fenntartása.

Egy állandó bizottság is alakult a tervezés elvégzésére (*Emergency Planning Committee, EPC*), amelyet a könyvtár egyik főigazgató-helyettese irányít, tagjai között pedig hat tapasztalt részlegvezető mellett több kulcspozíciót betöltő munkatárs (pl. a biztonsági szolgálat vezetője) is megtalálható. A bizottság kéthavonta ülésezik, de szükség esetén azonnal összehívják; összetétele garantálja, hogy stratégiai szinten tudjon foglalkozni a veszélyforrások felméréssel, és a megfelelő döntésekre jusson.

A felkészülést és a megelőzést segíti több segédlet, forgatókönyv és eljárás, így a kockázati tényezők számbavétele, a cselekvési terv, a fontos nemzeti dokumentumok jegyzéke, a megfelelő tárolóeszközök bevezetése, a könyvtárosok felkészítése és a különböző szerződések azokkal az intézményekkel és cégekkel, amelyek fontos szerepet játszanak a kármegelőzésben és az esetleges kárelhárításban.

(Murányi Lajos)

05/236

SABOV, Peter: Príprava koncepcie národného programu komplexnej ochrany historických knižničných fondov na Slovensku = Bull.SAK. 13.roč. 2005. 1.no. 5-10.p.

A szlovák történelmi könyvvállományok komplex védelmére irányuló nemzeti program koncepciójának előkészítése

Állományelemzés; Állományvédelem; Publikálás-tudományos kiadványoké; Régi és ritka könyvek

A földrajzilag kicsi Szlovákia területén figyelemre méltó mennyiségű kézirat és nyomdatermék maradt fenn az előző századokból. Az európai uniós csatlakozással fontos feladattá vált a kulturális

örökség védelme, a szakmailag érintett intézmények és az állami szervek közreműködésével.

A történelmi könyvvállomány problematikája röviddel a 2. világháború után jelentkezett. Az értelmiségi rétegek társadalmi üldözésével és vagyonának kisajátításával értékes kéziratok és nyomdatermek kerültek az állam kezébe. A történelmi könyvvállomány sorsával azonban csak a 20. század '60-as éveiben kezdtek el foglalkozni, feltérképezni annak területi elhelyezkedését. A '80-as években ezt az állami feladatot igyekezett tovább fejleszteni a könyvkultúra történetének kutatási programja és a retrospektív nemzeti bibliográfia programja. A könyvtári törvény 2000-es megjelenésével törvényes keretek nyíltak ennek a történelmi küldetésnek a megvalósítására.

A történelmi könyvvállomány komplex védelmének elvi kérdéseiben figyelembe kellett venni a hasonló célzatú nemzetközi tapasztalatok eredményeit. Természetes elvárás az az elv, hogy a védelem nem csak a fizikai védelemre vonatkozik. Az IFLA gyakorlati kutatásai ezt a tényt megerősítették.

A komplex védelemmel kapcsolatban az alábbi fontos feladatok merültek fel:

- a dokumentumok előfordulási helyének feltérképezése, „de visu” vizsgálata a lelőhelyükön;
- kulturális és történelmi értékük elemzése, minősítése, jelentése a történelmi könyvvállományba;
- a fizikai állapot megítélése;
- konzervátori hálózat, restaurátor műhelyek kialakítása Szlovákia területén;
- a gyűjtemény és az egyes dokumentumok nyilvántartása és szakmai feltárásának egyedi biztosítása a könyvtári törvény alapján;
- a veszélyeztetett gyűjtemények, a tartalmilag, művészileg vagy történetileg egyedi példányok előkészítése mikrofilmzésre vagy digitalizálásra;
- a szolgáltatások és információk hozzáférési szempontjainak kidolgozása;

- szakmai és népszerűsítő kiadványok megjelentése (katalógusok, információs anyagok);
- országos finanszírozási alap létrehozása, amely biztosítja az értékes történeti könyvállomány gyarapítását, főként a slovacikum jellegű történeti értékek (antikváriumokban, nemzetközi aukciókon való) beszerzését;
- az állami intézmények rendszeres együttműködését a tulajdonosokkal, különös tekintettel a magántulajdonban lévő anyagokra;
- új szakmai generáció kiképzése a történeti könyvállomány kezelésére.

A Szlovák Nemzeti Könyvtár új szervezeti keretében kialakították azokat a feltételeket, amelyek a történeti könyvállomány kezelését, azonosítását biztosíthatják. Elfogadtak egy elektronikus formátumú nyilvántartási adatlapot, amely bármilyen típusú dokumentum legfontosabb adatainak azonosítására, elemzésére alkalmas. Technikailag a terepen a laptop-ok használata megkerülhetetlen. A munkatársak eljuttatása a terepre nehézkesnek bizonyult, a minisztérium ezért a helyszíni vizsgálatok számára egy speciális járművet bocsátott rendelkezésre, amely a legszükségesebb eszközökkel van felszerelve.

A legfontosabb feladat, amelynek törvényi keretei is biztosítottak, a történeti könyvgyűjtemény feltárása, azonosító jelzetekkel való ellátása.

A nemzeti könyvtár minden tulajdonosnak megküldi azt a módszertani segédletet, amelyben alapvető információkkal szolgálnak a történeti értékű kéziratok és nyomtatványok fizikai védelmével és tárolásával kapcsolatban.

A védelem megvalósulása elképzelhetetlen a konzervátori és restaurátori hálózat kialakítása nélkül.

A védelemhez tartozik minden gyűjteményben és minden dokumentum esetén az alapvető nyilvántartások kialakítása (Szlovákiában könyvtárak, levéltárak és múzeumok rendelkeznek hatalmas mennyiségű, nyilvántartás nélküli dokumentumokkal). A nyilvántartáshoz, leltárba vételhez szüksé-

ges minimális adatok a következők: szerző, cím, a megjelenés helye és éve, kiadó vagy nyomda neve, oldalszám, adatok az előző tulajdonosokról, bélyegző, leltári szám.

A mikrofilmzés és digitalizálás célja, hogy az eredeti (papíralapú) hordozóról átvigye az információt új típusú médiákra. Legfontosabb feladata a hozzáférés biztosítása és az eredeti dokumentum védelme.

Szlovákiában nincs egységes rendszer a történeti könyvállományhoz való hozzáférés tekintetében. Minden intézmény saját kölcsönzői és kutatói szabállyal rendelkezik. A nemzeti könyvtárban jelenleg készül az ezekhez a dokumentumokhoz való hozzáférés szabályozása, melynek keretében a következőket kell biztosítani:

- a történeti anyagokhoz való hozzáférés számára alkalmas olvasóterem,
- másolatok készítésére alkalmas technika,
- védőborítók, tokok, dobozok alkalmazása a kézbevitelhez és szállításhoz.

A komplex védelem egyik súlypontja a nemzeti kulturális örökség népszerűsítése, melynek részeként két kötetben megjelent a „Kalauz Szlovákia történeti könyvtáraihoz” című kiadvány.

A jövőre nézve hasznos lenne, ha az érintett intézmények közreműködésével létrejönne egy válságkezelő központ, amely kezelné és koordinálná a különböző halaszthatatlan problémákat.

Európában és a világban egyaránt olyan nemzetközi projektek működnek, amelyek a „világ emlékezetének” megőrzését tűzték célul. Ennek része lehet a szlovák nemzeti múzeum és könyvtár törekvése, Szlovákia emlékezetének digitális megvalósítása.

(Prókai Margit)

05/237

SHIMMON, Ross: The International Committee of the Blue Shield 1998-2004. An overview = Alexandria. 16. vol. 2004. 3.no. 133-141.p.

A Blue Shield (a Vöröskeresztnek megfelelő szervezet a kulturális örökség területén) nemzetközi bizottságának tevékenysége 1998 és 2004 között. Áttekintés

Állományvédelem; Elemi károk; Háborús károk; Közgyűjtemény; Nemzetközi szervezet

A nemzetközi „kék pajzs” bizottságot (International Committee of the Blue Shield, ICBS) négy, könyvtárakkal, levéltárakkal, múzeumokkal és emlékművekkel foglalkozó nem-kormányzati szervezet hozta létre azzal a fő célkitűzéssel, hogy az ember okozta és a természeti katasztrófák esetén segítse koordinálni a kulturális örökség védelmére irányuló erőfeszítéseket. Egyéb célok: a katasztrófákra való felkészülés szorgalmazása, a védelem fontosságának tudatosítása a közvéleményben, és a kormányok sürgetése a vonatkozó nemzetközi jogalkotásban való részvételre. Mivel a bizottságnak nincsenek saját anyagi forrásai, céljai elérésében csak úgy tud előrelépni, hogy szorosan együttműködik az UNESCO-val és más szervezetekkel. Újabban egyre aktívabb szerepet vállal, különösen a kulturális értékeket is érintő iraki háborús károkkal kapcsolatban, amelyek nagyságára nyilvános nyilatkozatokkal igyekezett felhívni a közvélemény figyelmét. A holland Prince Claus Alapítvány kezdeményezésével létrehozott egy kulturális vészhelyzetek kezelésére szolgáló alapot (Cultural Emergency Response), amely lehetővé tette a helyreállítási munkák megkezdését Irakban, Iránban és Marokkóban. Sikertől közelebb kerülnie annak a célnak az eléréséhez is, hogy az ICBS-t a nemzetközi Vöröskereszt kulturális megfelelőjeként ismerjék el.

(Autoref.)

05/238

VAN DER PLAS, Els: New fund for emergency aid to culture: Cultural Emergency Response = Alexandria. 16. vol. 2004. 3.no. 159-169.p.

Új pénzalap a veszélyeztetett kulturális értékek megmentésére, a Cultural Emergency Response – néhány példa a tevékenységére

Állományvédelem; Elemi károk; Háborús károk; Nemzetközi szervezet

A Cultural Emergency Response (CER) a Prince Claus Alapítvány és a nemzetközi „kék pajzs” bizottság (International Committee of the Blue Shield) közös kezdeményezésére jött létre 2003-ban Hollandiában. A CER célja gyorssegély nyújtása olyan esetekben, amikor a kulturális örökséget háború vagy természeti katasztrófa veszélyezteti. A cikk példákat hoz néhány esetre, amikor ténylegesen segítséget nyújtottak: a Bagdadi Egyetem központi könyvtára olvasótermének felújítása; a 2003. decemberi iráni földrengésben megrongálódott Bam Citadellára vonatkozó dokumentumok gyűjtése és digitalizálása; a marokkói Mestassa mecset helyreállítása, amely egy 2004. februári földrengés során rongálódott meg. A cikk felvázolja a CER prioritásait, igénybevételek feltételeit, szervezetét és pénzügyi támogatását. A szervezetnek sikerült létrehoznia egy egyéneket és szervezeteket összefogó nemzetközi hálózatot, amely képes felmérést végezni, tanácsadást és anyagi támogatást nyújtani a kulturális örökség védelmében, és megerősíteni a CER pozícióját egy kulturális „Amnesty International” szerepében.

(Autoref.)

Lásd még 252

Különgyűjtemények

05/239

SABOV, Peter: Rekonštrukcie historických knižníc v podmienkach Slovenskej Národnej Knižnice v Martine = Knižnica. 6.roč. 2005. 1.no. 33-35.p.

Történelmi könyvtárak rekonstrukciója Szlovákiában

Együttműködés -belföldi; Régi és ritka könyvek gyűjteménye; Tájékoztatói rendszer -nemzeti

Szlovákia összetett történelmi múltjában rendkívül fontos volt azoknak az egyéniségeknek a szerepe, akik gyűjteményeikkel hozzájárultak a nemzet kulturális tudatának és művelődési igényeinek szolgálatához. A gyűjtemények jelentős része könyv volt, de számos egyedülálló kézirat és egyéb dokumentumtípusú gyűjtemény is fennmaradt. Valamennyi gyűjtemény mögött az a közös szándék húzódott, hogy megőrizték Szlovákia alkotói és kiadói tevékenységét a kezdetektől napjainkig.

Rendkívül nagy érdeklődés övezi ezeknek a könyvtáraknak a rekonstrukciós törekvéseit. 1990 óta működik a nemzeti könyvtár keretei között a történelmi könyvek tára, amely más testületekkel együttműködve a történelmi jelentőségű személyiségek magánkönyvtárainak rekonstrukciójával foglalkozik.

Rekonstrukcióra vár számos jelentős intézményi könyvtár is, mindenekelőtt a Matica slovenská állománya, és a Szlovák Társaság muzeális könyvtára. Rendkívül összetett, de annál fontosabb feladat volna a hajdani szlovák gimnáziumok anyagának rekonstrukciója is.

A folyamatot nehezíti, hogy sok régi gyűjteményben a nyilvántartások és katalógusok hiányosak, elvesztek vagy töredékes, hasznavehetetlen információkat tartalmaznak. A rekonstrukcióban ezért sokszor a szakemberek intuitív hozzáállására is szükség van.

Ha figyelemmel kísérjük a szomszédos országok könyvkultúra terén végzett kutatásait és összevetjük ezeket saját kulturális örökségünkkel, ha képesek vagyunk megérteni a történelmi könyvgyűjtemények jelentőségét nemzetünk intellektuális fejlődésében, nem lesznek kétségeink a rekonstrukció jelentőségét illetően.

A rekonstrukció hatékonyságát illetően fontos, hogy minél több jelenleg ismeretlen vagy eltűnt kézirat és nyomtatvány előkerüljön. Ezért minden olyan, gyűjteményekkel kapcsolatos információ fontos lehet, amely előre viszi a kutatást. Számos olyan információs apparátust, jegyzéket, katalógust vagy más szükséges felkutatni, amelyek a teljes gyűjtemény rekonstrukciójához vezethetnek.

Egy-egy megtalált dokumentum alapos analízise (szignatúra, kéziratos bejegyzései, a kötés formája és típusa) irányt adhat a rekonstrukciónak. A nemzeti könyvtárban a kérdés összetettebb, mert a történelmi feltételek a gyűjtemények többszörös költötésével jártak. Különböző területeken, azonosító jelzés nélkül található tízezres nagyságrendű köteteket kell egyenként, „de visu” megvizsgálni.

Minden állományt, gyűjteményt egyedileg szükséges feltárni. Érdekes lehet például Michal Rešetka magángyűjteményének és kéziratos anyagainak a vizsgálata. A források ezres nagyságrendű „tisza szlovák könyv”-ről szóló adatokat jeleznek, és kb. ötszáz idegen nyelvű (cseh, magyar, német és más) művet jegyeznek. A Matica slovenská, közvetlenül alapítását követően 1863-ban 454 dokumentumot kapott. Sajnos nem tudjuk, hogy 1918 után hány dokumentum került vissza Szlovákiába Nyitráról és Budapestről. A könyvtár rekonstrukciója után jelenleg 126 kötet ismert az állományból.

Végül fölmerül az a kérdés is, hogy mi lesz az így módon „rekonstruált” könyvtárakkal? A már említett könyvtári törvény jogi alapot teremt arra, hogy az értékes történelmi gyűjtemények bejelentésre kerüljenek a történelmi dokumentumok osztályára. Az elmúlt években számos olyan jelentős személyiség

magánygyűjteménye került a történeti dokumentumok tárába, akik a nemzeti kulturális örökség meghatározó egyéniségei voltak. A rekonstrukció egyúttal a dokumentumok komplex védelmét is szolgálja.

A gyűjtemények kutatási célú használatára különleges szabályozók mellett nyílik lehetőség, amelyek a nemzeti könyvtárban működő szlovák konzerválási alap jóváhagyásával, korlátozásával valósíthatóak meg.

(Prókai Margit)

Raktározás

Lásd 209-210

Feldolgozó munka

05/240

SUKIASÁN, E.R.: BBK: obšaa koncepcia i programma razvitiã = Bibliografã. 2005. 1.no. 18-25.p. Bibliogr. lãbjegyzetekben.

A BBK általános koncepciója és fejlesztési programja

Szovjet osztályozási rendszer

2002-ben a Könyvtári-Bibliográfiai Osztályozási Rendszer (BBK) a fejlődés új útjára lépett. Már korábban is dinamikusan fejlődő osztályozási rendszerként tartották számon, 1997-től komoly átdolgozáson esett keresztül. 2000. november 1-jén az Orosz Állami Könyvtár, az Orosz Nemzeti Könyvtár és a Tudományos Akadémia Könyvtára együttműködési egyezményt írt alá a BBK továbbfejlesztéséről: többek között társszerzőkként felelősséget vállaltak az osztályozási rendszer könyvformátumú és géppel olvasható változatának kiadására és terjesztésére. 2003-ban az Orosz Állami Könyvtár ke-

retein belül korábban létrejött BBK Fejlesztési Tudományos és Kutatóközpontjában kidolgozták a BBK modernizációjának 2002 és 2010 közötti stratégiáját, amely elsősorban az osztályozási rendszer modernizációját tűzi ki célul. A stratégia anyaga bevezetésből, négy fő fejezetből és mellékletekből áll. A Könyvtár honlapján (www.rsl.hu) elérhető valamennyi olyan dokumentum – és így a stratégia szövege is –, amely a BBK fejlesztésével kapcsolatban az utóbbi időben született.

A három alapvető változatban – teljes, közép- és rövidített táblázatok – létező BBK fejlesztésének első jelentősebb dokumentuma 1965. november 12-én született, amikor sor került az új osztályozási rendszer első kiadásának a könyvtári gyakorlatba való bevezetésére. Ezek után a hetvenes évek folyamán több konferencia és tudományos ülés témája volt az információkereső nyelvek és a BBK kapcsolata, a BBK használatának optimalizálása és az osztályozási táblák második kiadásának megvalósítása (ez utóbbi azonban még a nyolcvanas évek végén is finansziális problémákba ütközött). A közben eltelt idő alatt mintegy 150 kiegészítés és módosítás jelent meg nyomtatott formában annak ellenére, hogy a kutatóközpont munkatársainak létszáma erősen csökkent, és megoldatlan volt az utánpótlás kérdése is.

Az 1990-es évek közepén új korszak kezdődött: a BBK anyagát szigorú revízióknak vetették alá – elsősorban a deideologizálás szempontjából. A módosítások után kiadták a táblázatok munkapéldányait, 1997-ben a közkönyvtárak, 1998-ban pedig a gyermek- és ifjúsági könyvtárak számára.

A BBK kiállta az idő próbáját: 35 éve használják több mint 25 orosz nagykönyvtárban a közkönyvtárak hálózatában. Nincs még egy olyan osztályozási rendszer, mint a BBK abból a szempontból, hogy a lehető legszélesebb palettát kínálja az osztályozás számára a legkülönbözőbb könyvtártípusok részére. Tartalma az idők során sokat és aktívan változott, a közepes kiadás átdolgozása és a teljes kiadás-

hoz készített kiegészítések és módosítások követik az idők változásait, ugyanakkor a gyakran felmerülő anyagi gondok miatt a BBK sosem lehet teljesen naprakész. Jelentőségét kiemeli viszont az a tény, hogy a BBK az egyedüli olyan osztályozási rendszer a világon, amely lehetőséget biztosít az alternatív – betűkkel és/vagy számokkal történő – indexelésre.

A táblázatok kiadásával a Libereja kiadó foglalkozik, a kiadás előre meghatározott terv szerint, a legszélesebb megrendelői-használói kör példányszám-igényeit figyelembe véve folyik, hiszen valamennyi könyvtár nap mint nap használja, forgatja a táblázatokat. A kiegészítéseket és a módosításokat viszont minimális példányszámban jelentetik meg nyomtatásban (szinte csak a kötelespéldány mennyiségét és a szerzők–közreműködők számát figyelembe véve), a használói kör ehhez az anyaghoz folyamatosan, az Orosz Állami Könyvtár honlapján keresztül, elektronikus úton juthat hozzá.

1999 óta a kutatóközpont évente két-három alkalommal tart módszertani szemináriumokat, konzultációkat, 2003-tól pedig területi–kerületi szintű konferenciákat is szerveznek a BBK új táblázatainak használatának minél hatékonyabb elsajátítása érdekében.

Sajnos egyelőre megoldatlan a BBK-val kapcsolatos tudnivalók rendszerezett oktatása a könyvtárosképzés tanterveiben és programjaiban. Az óraszám, az előadások tartalma, a megfelelő szintű táblázatok kiválasztása és a gyakorlatban való alkalmazása az oktató személyes hozzáállásától függ. A helyzet megváltoztatásához összorosz vitafórum-sorozatra és erre épülő módszertani szemináriumokra lenne szükség.

A modernizáció a 2002 és 2010 közé eső időszakban a táblázatok mindhárom szintjét érinti: elkészül a középkiadás megújított változata (2002-2007), megjelenik egykötetes változatban a rövidített kiadás önálló kötetbe rendezett betűrendes és tárgymutatóval (2008-2010), és javításokat–kiegészítéseket eszközölnék majd a teljes kiadáson is

(anélkül, hogy ebben a szakaszban remény lenne a sokkötetes teljes kiadás igen rövid idő alatt való megjelenítésére). Kidolgozásra kerül egy gyakorlati kézikönyv a könyvtárosoknak, és egy tankönyv a könyvtár szakos hallgatók számára, és elkezdődik a következő időszak (2011-2020) stratégiájának tervezése is. A program megvalósításához feltétlenül szükséges a BBK szerzői jogainak véglegesítése, a hivatalos kiadás ill. hivatalos kiadó jogainak megállapítása, és a terjesztés feletti ellenőrzés megvalósítása. Szükség lenne egy, a kutatóközpont mellett működő független tanácsadói testületre, a BBK-val kapcsolatos módszertant továbbadó könyvtárak hálózatára, és sürgős megoldásra vár a központban dolgozó munkatársak szakember-utánpótlása is, nem beszélve a program folyamatos anyagi finanszírozásáról.

A BBK szerkezetében – kisebb módosításoktól eltekintve – alapvető változás nem várható. A géppel olvasható formátum egyelőre nem nyilvános, a kutatóközpont a táblázatok egyes egységeit, részleteit megrendelés alapján juttatja el a felhasználó könyvtárakhoz, a későbbiekben ezt szeretnék minden könyvtár számára hozzáférhetővé tenni. A rendszer kombinálhatósága a fazettás formának (terület, idő, nyelv és etnikum szerinti) és eljárásnak köszönhetően a későbbiekben még erőteljesebb lesz.

(Hangodi Ágnes)

Katalógusok

05/241

KENNEDY, Peter: Dynamic web pages and the library catalogue = *El.Libr.* 22.vol. 2004. 6.no. 480-486.p.

Dinamikus weblapok és a könyvtári katalógus

Adatbázis; Egyetemi könyvtár; Honlap; Online katalógus

A Canterbury Egyetem (Christchurch, New Zealand) könyvtárának honlapja sok elektronikus forrást kínál a használóknak. Ugyanaz a forrás több weboldalról is elérhető, így különféle betűrendes jegyzékekről is elérhető, így különféle betűrendes jegyzékekről is tárgyi portálokról. A linkek karbantartási problémáinak csökkentésére olyan dinamikus modell létrehozásától döntöttek, amelyben az elektronikus forrásokra vonatkozó adatokat adatbázisban tárolnák, és a weboldalakat ebből az adatbázisból állítanák elő. Egy ilyen projektnél a legfontosabb döntés a megfelelő adatbázis kiválasztása. A könyvtár úgy döntött, hogy egy új adatbázis létrehozása helyett a könyvtár katalógusát használja fel erre a célra. Ily módon a katalógust és a weblapokat a katalogizáló könyvtárosok egyszerre tudják kezelni, illetve karbantartani. A jelen cikk, amely az új-zélandi könyvtárosok 2003-as országos konferenciáján elhangzott előadás aktualizált változata, ismerteti a döntés gyakorlati megvalósításának folyamatát.

(Autoref.)

05/242

RAGIMOVA, M.A.: Poiskovyje vozmožnosti Svodnogo kataloga v Internete = Naučn.Teh.Bibl. 2005. 1.no. 71-76.p.

Keresési lehetőségek az orosz és a FÁK országok beli könyvtárak központi katalógusában az interneten

Gépi információkeresés; Központi katalógus -online; Számítógép-hálózat

Az orosz központi katalógus gépesített rendszerének kiépítésében és működtetésében mintegy 400 oroszországi és FÁK-tagállami könyvtár vesz részt. A katalógus a könyvtárak együttműködésén alapuló sokfunkciós könyvtári-információs hálózatként

nélkülözhetetlen eleme a tudományos és műszaki információellátás állami rendszerének, építésében az Orosz Állami Tudományos és Műszaki Könyvtár játszik vezető szerepet, irányítja az információgyűjtést, a -feldolgozást, a megőrzést és a szétsugárzást. A gépesített rendszer célja az, hogy a használók számára szabad hozzáférést biztosítson Oroszország dokumentumállományához és a dokumentumokra épített bibliográfiai és információs szolgáltatásokhoz, valamint az elektronikus katalogizálás során igyekszik a legkisebb mértékűre visszashorítani a többszöri feldolgozást azonos dokumentumok esetében.

Mindehhez az az automatizált központi adatbank szolgáltat alapot, amely a hálózathoz tartozó tagkönyvtárak állományába kerülő hazai és külföldi dokumentumok adatait – többek között a lelőhelyek nyilvántartását – tárolja. Az adatbázis alapját az Orosz Állami Tudományos és Műszaki Könyvtár 1970 óta épített, tudományos és műszaki irodalomra vonatkozó központi katalógusa jelenti. Az adatbázis legfontosabb része, a központi katalógus jelenleg 607 ezer rekordot: a természettudományok, a technika, a mezőgazdaság és az orvostudomány területén keletkezett dokumentumok lelőhelyadattal kiegészített leírását tartalmazza. Az ország területén és külföldön kiadott könyvek és időszaki kiadványok eredeti nyelven és oroszul készített leírását tárgyszavak és bizonyos esetekben annotációk egészítik ki. Az adatbázis tartalmazza a rendszert alkotó mintegy 2300 könyvtár adatait (azonosító, név, cím stb.) is. Az adatbázis rekordjai UNIMARC-formátumban készülnek, az adatok exportálása és importálása UNIMARC-ban, RUSMARC-ban és MARC21 formátumban is megvalósítható. Az adatbázis feltöltésének elve egyszerű: az a könyvtár készíti a dokumentum leírását, amely először hozzájuttott, a többiek már csak saját könyvtári jelzeteikkel és a lelőhely megjelölésével egészítik ki a rekordot.

Az interneten való szabad hozzáférés és keresés biztosítása érdekében az Orosz Állami Tudományos

Információkeresés

05/243

BAR-ILAN, Judit – GUTMAN, Tatyana: How do search engines respond to some non-English queries? = J. Inf. Sci. 31.vol. 2005. 1.no. 13-28.p. Bibliogr. 52 tétel.

Hogyan válaszolnak a keresőmotorok egyes nem angol nyelvű kérdésekre?

Nyelvészeti kérdések; Online információkeresés; Számítógép-hálózat

A cikk megkísérli felderíteni, hogyan működnek a keresőgépek az idegen nyelvű (nem angol) keresőkérdések esetében. A szerzők kísérletképpen négy nyelv (orosz, francia, magyar és a héber) működését próbálták ki három általános keresőgépen (AltaVista, FAST és Google) és néhány helyi rendszer használatával. Az eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált esetekben az általános keresőgépek nem veszik figyelembe a nem-angol nyelvek speciális jellemzőit, és néha az ékezeteket sem értelmezik helyesen. Ezek az eredmények nem túl biztatóak, mert például a Google nagyon népszerű a nem-angol nyelvterületeken is, és a használók vagy nem tudják, mit veszítenek e rendszerek használatával, vagy nincs lehetőségük más, a nyelvi sajtóságok szempontból tökéletesebb keresőrendszer használatára.

(Autoref.)

05/244

LUTHER, Judy – KELLY, Maureen – BEAGLE, Donald: Visualize this = Libr.J. 130.vol. 2005. 4.no. 34-37.p.

Az internetes keresők új generációja: „vizualizáló” szoftverek

Bokrosítás; Gépi információkeresés; Számítógép-hálózat; Szoftver

A cikk példájában egyetemisták a dolgozatukhoz keresnek anyagot a nanotechnológiáról. A Google-

és Műszaki Könyvtár honlapján (www.gpntb.ru) akár a 'Katalógusok és adatbázisok'-ra, akár az 'Állami projektek'-re kattintva elérhető a központi katalógus keresőfelülete. Keresni valamennyi olyan mezőre lehet, amelyek a rekordot alkotják a keresőszó beírásával vagy legördülő sorból való választással, de lehetőség van tematikus (itt az alapot a könyvtárban létrehozott és fejlesztett teaurusz adja) és kulcsszavak szerinti keresésre is. Valamennyi keresési mód eredményeként a dokumentum(ok) teljes bibliográfiai leírása jelenik meg találatként, azt az adatot, amelyre a keresőkérdés vonatkozott, piros színnel jelölik.

2001-ben a rendszer néhány könyvtárának összefogásával megkezdődött a korábban bevitt rekordok adatainak internet-hivatkozásokkal való kiegészítése, különösen a feldolgozott külföldi folyóiratok esetében, így a felhasználóknak lehetősége nyílik az url-re kattintva egyenesen az adott periodikumban keresni anélkül, hogy kilépnének a központi katalógusból.

A központi katalógus nagyon fontos szerepet játszik az orosz tudományos és műszaki könyvtárak gyűjteményépítési politikájában is: annotált bibliográfia leírásokat tartalmaz a megjelenés előtt/alatt álló dokumentumokról úgy, hogy a leírást áttanulmányozó könyvtáraknak lehetősége nyílik a készülő kiadványok közvetlen, internetes megrendelésére.

A távlati tervek szerint – amennyiben sikerül megtalálni ennek szerzői jogi megoldását – a fejlesztők a központi katalógusba beépíthetőnek vélik a bibliográfiai információk mellett a dokumentumok teljes szövegét is, természetesen olyan modern formátumban, amely a katalógus háttérben egy virtuális elektronikus könyvtár kialakítását jelentheti.

(Hangodi Ágnes)

Lásd még 208

keresés 2,5 millió angol nyelvű oldalt eredményez. Nemcsak a rengeteg találat okoz gondot, hanem a feladatok eltérő célja is: az egyik biológiát, a másik üzleti tudományokat tanul, a harmadik a műszaki egyetemre jár. A Google sikere abban rejlik, hogy nagyon hatékonyan keres az egyes szavakra, de amikor a szavak jelentéséről van szó, ez már nem elegendő. Az ún. *vizualizáló szoftvert* viszont éppen azért fejlesztették ki, hogy a használó a fogalmak mögötti jelentésről kapjon információkat, vagyis diákjaink a kapott találatokat különböző szempontok szerint csoportosítva lássák, és a keresést szűkítve egyre többet tudjanak meg az adott témáról.

A Google-találatok „helyezés” szerinti sorrendje (ranking) nem sokat ér, ha a keresett információ nem szerepel a „népszerű” oldalakon, amelyek a sorrendet meghatározzák. Az új vizualizáló technikák nagyobb egyéni szabadságot biztosítanak a keresés során, és segítenek eligazodni a virtuális információs gyűjteményben, mert kompakt, böngészhető áttekintést adnak az eredményekről témacsoportok (cluster), grafikák, térképek stb. formájában, amelyekben aztán tovább lehet keresni. Kétféle megközelítést alkalmaznak az információk csoportosítására: a) metaadatokat használnak, amelyek az információforrást kísérik, b) statisztikai és/vagy nyelvészeti algoritmusokat használnak tematikus clusterek létrehozására. Külön-külön és együtt is használhatók ezek a megközelítések. Az alkalmazott vizuális metaforák típusaik tekintetében is különböznek: tartalmazhatják listák vagy fájl-mappák minimális ábráit, hiperbolikus böngészőket, absztrakt alakzatokat (kör, négyzög, vonal) használó relációs diagramokat és kapcsolatokat, geospaciális térképeket, táblázatokat és grafikákat, idősorokat vagy valós tárgyak reprezentációit is.

A vizuális eszközök (színek, méret stb.) ügyes használata révén többdimenziós navigációs tér hozható létre, amelyben rengeteg információ közölhető kompakt megjelenítésben, beleértve a témakörö-

ket, a témák közötti kapcsolatokat, az előfordulás gyakoriságát, fontosságát stb. (Egyetlen korlátja a szoftvernek, hogy megfelelő nagyságú képernyő szükséges a többhasábos megjelenítéshez.)

Az üzleti szférában már a kilencvenes évek végén alkalmazták ezeket az eszközöket, de a könyvtárakban még csak kísérleti projektek folynak: a Stanford Egyetem a Grokker E.D.U. fejlesztésén dolgozik a *Groxisszal*, az OCLC pedig egy olyan program bevezetésén munkálkodik az *Antarctica Systems*-szel közösen, amely elektronikus könyvadatbázisuk újszerű megjelenítésére szolgál.

Néhány kiadó (pl. az Institute of Physics) és szolgáltató (High Wire) már alkalmazza ezt a szoftvert a keresési eredmények megjelenítésére. 2005-ben számos olyan integrált rendszerrel találkozhatnak majd az amerikai egyetemi és közkönyvtárak, amelyek már vizualizálást is kínálnak (TLC, VTLS, Dynix). Ezek a megoldások növelhetik a könyvtárakban a metakeresők alkalmazását is.

A napisajtó lelkesen fogadta a vizualizáló eszközök megjelenését, de a tesztelésükben részt vevő felsőoktatási könyvtárak óvatos optimizmussal nyilatkoztak. A végső szót azonban a használók fogják kimondani.

A fontosabb cégekről (Vivissimo, Inxight, Antarctica Systems, Groxis, Medialab) és szoftvereikről (Content Integrator, Clustering Engine, Clusty, xrefer, VisualNet, Grokker, AcquaBrowser) a cikk mellékletében olvashatunk ismertetést *The Visualizers* címmel.

(Murányi Lajos)

05/245

LEONT'eva, T.M. – RUDIKOVA, A.V. – SOGIN, A.N.:
O novyh uslugah dlâ pol'zovatelej Banka dannyh
VINITI i sredstvah ih realizacii = Naučn.-Teh.Inf. 1.ser.
2005. 2.no. 24-29.p.

A VINITI információkeresési rendszerének új szolgáltatásai

Gépi információkeresés; Hatékonyság; Integrált gépi rendszer

A VINITI adatbankját továbbfejlesztették a kényelmesebb és hatékonyabb használhatóság biztosítása érdekében. A változtatások elsősorban a felhasználói felületet érintették: új kommunikációs felület a keresőrendszerrel, „A keresés története” és „A keresőkérdések archívuma” funkciók beiktatása, a találati halmaz mentésének új formái. A régi párbeszéd-struktúra pusztán két lehetőséget kínált a kérések bevételére, a „Keresést” és az „Összetett keresés”. Külön ablakban jelent meg találatok száma, illetve a találati halmaz első néhány tétele. A fejlesztés során egyetlen „Keresés” ablakba vonták össze a korábbi két keresési lehetőséget, amelyen egyszerű és bonyolultabb kérdések egyaránt feltehetőek, és ezen a képernyőn jelenik meg a találatok száma is a keresés elvégzése után. Egyesítették a szótárt megjelenítő képernyőt a szótár alapján végzett keresési eredményt mutató képernyővel. Lehetőséget adtak a felhasználónak, hogy bonyolultabb keresőkérdését a korábbi keresőkérdések felhasználásával fogalmazza meg, „A keresés története”, illetve „A keresőkérdések archívuma” funkciók segítségével. Az új keresőfelület lehetővé teszi, hogy a találatok száma közvetlenül a keresőablakban jelenjék meg, anélkül, hogy maguk a dokumentumtöttek láthatóak lennének. Így a használó azonnal értékelni tudja a keresés eredményét, és szükség esetén tovább szerkesztheti, finomíthatja keresőkérdését, de módja van a találati halmaz megjelenítésére is. A keresőkérdés megfogalmazásának megkönnyítésére a keresőablakban előugró listákból további kiegészít-

tő keresőszempontok közül lehet válogatni, pl. a „Mező” listából kiválasztható, milyen típusú adatokban kérjük a keresést. Az „Ágazat” lista lehetővé teszi a tematikus keresés leszűkítését egy adott tárgykörre. Mód van a publikáció évének, illetve a nyelvének vagy kiadó országának megadására is, listák alapján.

Hasonló változtatások a „Szótár” ablakban is történtek, ahol az indexet böngészhetjük, és onnan választhatjuk ki és emelhetjük be a keresőkifejezést a keresőkérdésbe. A szótár azt is megmutatja, hogy az adott kifejezéshez hány dokumentum tartozik, illetve milyen gyakorisággal fordul elő a dokumentumokban. Az új felületen egy ablakban fogalmazható meg a kérdés, és látható a keresett indexrészlet. Minden indextétel hiperhivatkozásként működik, rákattintva tehát a dokumentumok rekordjaihoz jutunk. Lehetőség van arra is, hogy a szótár kifejezései közül a szükséges mező kiválasztásával böngésszünk. Ekkor csak azok az indextételek jelennek meg, amelyek a kiválasztott mezőben szerepelnek. Egyszerre több mező is megadható.

„A keresés története” funkció az utolsó húsz kérdést tárolja, és lehetőséget ad újbóli lefuttatásukra, illetve beemelésükre újabb keresőkérdésekbe. A funkció megmutatja a keresőkérdés szövegét, a keresés elvégzésének idejét, az adatbankból annak az adatbázisnak a megjelölését, amelyben a kérdést lefuttattuk, illetve a talált dokumentumok számát. A kérdések újbóli kiválasztása a mellettük lévő jelölőnégyzetbe kattintással történik. A kérdések ÉS és VAGY operátorral kapcsolhatók össze.

A keresőkérdések hosszabb távú megőrzésére „A keresőkérdések archívuma” funkció szolgál. Itt a keresőkérdések elnevezve és megjegyzésekkel ellátva is elmenthetőek. A mentést „A keresés története” ablakban kell kezdeményezni. Az archívumban lévő keresőkérdések is átmenthetőek a keresőablakba, ott szerkeszthetőek és újra lefuttathatók.

Továbbfejlesztették a találati halmaz megjelenítési lehetőségeit is. A használók kívánságára beépített-

tek egy „Bibliográfia” nevű megjelenítési formátumot, amellyel irodalomjegyzékek készíthetők. A felhasználó – listából kiválasztva – maga határozhatja meg, mely mezők tartalma kerüljön bele a jegyzékbe, és bizonyos formázási utasításokat is adhat (pl. címkésen vagy anélkül, hasábosan vagy folyamatos sorokban). A felhasználó által megadott beállításokat a rendszer megjegyzi, így a formátum később is használható.

Az új funkciók zöme megkívánja a felhasználó azonosíthatóságát, ezért átalakították ügyfélnyilvántartó modult is. Ezen felül egy sor szerveroldali változtatásra is szükség volt. Egy másodlagos szerver segíti az ügyfelek kiszolgálását, a felhasználói jogosultságok kezelését.

(Rácz Ágnes)

05/246

MYHILL, Martin: A MAP for the library portal: through the labyrinth of online information sources = Online Inf. Rev. 29.vol. 2005. 1.no. 5-17.p. Bibliogr.

A MAP portál bemutatása és használatának tapasztalatai az Exeter Egyetem könyvtárában

Egyetemi könyvtár; Gépi információkeresés; Honlap

Pusztán huszonöt év alatt az online információszolgáltatás teljesen átalakult. A legtöbb használó azonban akarja megkapni a számára szükséges információt, függetlenül annak lelıhelyétıl. Az ilyen igények, továbbá a könyvtárosok rendszerezési hajlmainak hatására jöttek létre a könyvtári portálok, azzal a céllal, hogy megoldják a navigálást az internet végtelen információ-labirintusában. A MAP portál is ilyen szolgáltatásnak tekinthetı. A NISO OpenURL szabványára épülı MAP három fı eleme a következı: szövegösszefüggésre épülı kapcsolat a WebBridge-en keresztül; egylépcsıs „multi”-keresés a MetaFind segítségével; a forrás hitelességének ellenırzése a Web Access Management (WAM) használatával. E portál megjelenése a University of Exeter könyvtárában jelen-

tıs pozitív hatást gyakorolt az online teljes szövegı rendszerek és szolgáltatások használatára. A tapasztalatok komoly jövıt jósolnak mindenütt a hasonló használói felületek számára.

(Autoref. alapján)

Lásd még 265, 267-268, 272-273

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

05/247

DiMATTIA, Susan: Silence is olden = Am.Lib. 36.vol. 2005. 1.no. 48-51.p.

Csend a könyvtárban? Ez már a múlté ...

Könyvtárosi hivatás; Szabályzat -könyvtári

A cím szellemesen a „silence is golden” (hallgatni arany) közmondást alakítja át „silence is olden” (a hallgatás régimódi) formára. Azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a mai, nyüzsgı modern könyvtárban van-e helye a csendnek? Az olvasói vélemények is megoszlanak, mert vannak, akik áhítóznak a könyvtári csend szentélyére, míg másokat nem zavar a nyüzsgı könyvtár. Maguk a könyvtárosok is igyekeznek kilépni abból a sztereotip szerepbıl, mely a könyvtárost pisszegı, csendet teremtı lényként mutatja be.

Mit tegyen a könyvtáros: adja fel a könyvtári csendet mint értéket, vagy ragaszkodjon hozzá?

Egyáltalán mit várnak a könyvtáraktól az olvasók: a már megszokott csendes környezetet, vagy egy olyan társadalomban, ahol a zaj mindenütt jelen van, ez az elvárás már betarthatatlan. Néhol az épület adottságai megnehezíti, hogy a könyvtár megfeleljen a csend követelményeknek.

A legfontosabb az olvasói igények figyelembe vétele, a könyvtárosok és a használók között kialakított bizalom. Bátorítsuk az önkorlátozó magatartást,

próbáljunk reális egyensúlyt teremteni, illetve választási lehetőségeket nyújtani a használóknak, s mindezt lehetőleg minél barátságosabb fellépéssel érjük el.

A megfelelő épület nagy szerepet játszhat a könyvtárosok népszerűségének növelésében. Erre példa az Indianában a Valparasio Egyetemen 2004 őszén megnyitott Christopher Ceneter for Libaray and Information Recources. Az épület tervezői figyelembe vették a megváltozott tanulási, kutatási szokásokat. Két szinten hagyományos csendes tanulási övezet van, amit a használók tudomásul vettek anélkül, hogy erre figyelmeztető táblákat helyeztek volna el. Az informális csoportok és az oktatás számára számítógépes blokkok találhatók körös körül az épületben. Kutatófülkék nincsenek, helyette 6-8 személyes asztalokat helyeztek el, s van négy „kandalló övezet”, ami teljes kikapcsolódást tesz lehetővé.

A tucsoni Arizona Egyetemen is az a könyvtárosok tapasztalata, hogy a hallgatók egyre inkább igénylik a csoportos tanulási lehetőségi tereket a könyvtárakban. Ha az olvasói igény ez, akkor ezt figyelembe kell venniük a könyvtáraknak. Egyöntetű vélemény, hogy a felsőoktatási könyvtárakban a számítógép körül kialakuló ad hoc csoportok közös tanulása a jellemző. Nem sok értelme van figyelmeztető jelekkel csendre inteni őket; jobb módszer, ha a használók önmérsékletére hagyatkozunk.

Be kell vallanunk, nem csupán az olvasók, hanem a könyvtárosok is okoznak zajt munkavégzésük közben. Már arra is volt példa, hogy a használó pisszegett a könyvtárosokra, hogy legyenek csendesebbek. Azaz a sztereotíp kép teljesen megfordult!

A középiskolai könyvtárak sem lesznek többé a csend szentélyei, hisz a fiatalok csoportosan dolgozva nem akarnak és nem is várnak el csendet. Jellemző rájuk, hogy fejhallgatóval hallgatják kedvenc zenéjüket, így szeparálva el magukat a környező zajoktól. A cikkben említett könyvtárban a könyvtáros a használókba vetett bizalom eszközével érte el,

hogy a diákok sajátjuknak érezzék a könyvtárt, megértsék ennek felelősségét, s e szerint viselkedjenek. A könyvkiválasztás után a tanulókat nem szükséges figyelmeztetni, hogy csendben dolgozzanak.

Nehéz a hagyományok tiszteletben tartását, mely szerint a könyvtár egy szentély, a tanulás szentélye, összeegyeztetni azzal, hogy ugyanakkor az eszmék szabad áramlásának és a közösségi élet színtere is. Ezek megvalósítása csak választási lehetőségek nyújtásával lehetséges. Azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy attól, hogy a könyvtárakat szentélynek tekintjük, még nem azt jelenti, hogy nincs bennük élet. De nem szabad átesni a ló túlsó oldalára sem azzal, hogy vidám, mókás helyként mutatjuk be a könyvtárakat az olvasók becsábítására.

Úgy tűnik, a könyvtárosok új generációja eltávolodik a könyvtárban uralkodó templomi csend tradíciójától, s nem tekinti a csendet a könyvtár alapvető követelményének. Főleg az információs képzésben jellemző ez a szemlélet. Nem várhatunk el a könyvtárakban más viselkedést, mint amit a társadalomban általában elvárnak az emberektől.

A mobiltelefonok megjelenése kevesebb gondot okozott a könyvtárakban, mint az várható lett volna. A könyvtárosok a csengőhang kikapcsolását kérik az olvasóktól, illetve, hogy a beszélgetés olyan helyen történjék, ahol nem zavarnak másokat.

További gondot jelenhet a könyvtárakban a kísérő nélküli gyerekek fogadása. A legforgalmasabb időpontokban, ha nincs érvényes olvasójegyük, a tanulószobába irányítják őket, s csak a szülővel való telefonos egyeztetés után engedik be őket a könyvtárba.

A zaj problémáját legtöbbször a nyüzsgő sokaság problémája okozza. Egyre többen használják a könyvtárat, több az emberi kölcsönhatás, és egyre több használó dolgozik zajos munkaeszközökkel az információszerzéskor. Tehát meg kell oldani a zaj kérdését, de tulajdonképpen jó, hogy van ilyen problémánk. Az emberek igénylik azt a lehetősé-

get, hogy a könyvtárban elmenekülhessenek a világ zaja elől.

A pisszegő könyvtárosról kialakult képet pedig fogjuk fel humorosan.

(Szénászký Mária)

05/248

BAILEY-HAINER, Brenda: Virtual reference: alive and well = Libr.J. 130.no. 2005. 1.no. 46-47.p.

Virtuális referenz: minden ellenkező híresztelés ellenére él és jól érzi magát

Együttműködés -regionális; Gazdaságosság -könyvtárban; Referenz; Számítógép-hálózat

Bár a virtuális tájékoztatás (VT) jelentőségét megkérdőjelezte két nemrég megjelent cikk is: siralmas statisztikákra és ijesztő költségekre hivatkozva kétségbe vonták, hogy a szolgáltatás valaha is önfenn tartó lehet, ez a sommás ítélet csupán egy-egy kisebb intézmény esetében igaz. Állami szinten sokkal sikeresebb és egyre inkább fejlődik ez a szolgáltatás az Egyesült Államokban; széles körű együttműködésre támaszkodik, és az állampolgárok széles tömegeit szolgálja, akik lelkesen veszik igénybe. A közös infrastruktúra és marketing-költség a magasabb kérdés-számmal párosulva sokkal életképe sebb és kifizetődőbb. Kezdetben a legtöbb, az egész államra kiterjedő projekt a szövetségi szintű LSTA (Library Service and Technology Act) támogatásával indult, de később a rezsiköltségek elosztása nyomán, saját források és szponzorok bevonásával az LSTA-támogatás a szolgáltatás összköltségének a felét sem teszi ki. Példaként többek között az *AskColorado* projektet említi a szerző, aki Denverben az Állami Könyvtár egyik vezető munkatársa. (Az LSTA-ról az Amerikai Könyvtárosegyesület honlapja ad részletes tájékoztatást.)

A szolgáltatás fontos használói a 6 és 18 év közötti iskolások (50-53%); ez a korcsoport az internet legaktívabb használója az Egyesült Államokban. A VT sikere természetesen alapvetően attól is függ,

mennyire képesek népszerűsíteni a szolgáltatást. Az együttműködő könyvtárak honlapján szereplő egységes logo és a helyi sajtóban közreadott ismeretek komoly hatással vannak a szolgáltatás használatára. (Colorado államban pl. a sajtóban folytatott népszerűsítő kampányok nyomán 328%-kal nőtt a virtuális tájékoztatás használata, de Ohio-ban is hasonlóak voltak a tapasztalatok.)

Befejezésül kiemeli a szerző, hogy a VT-tevékenység mellett fontos a hagyományos tájékoztatás folytatása is. Elsősorban a fiatalok érdeklődését kell felkelteni, akikből könyvtárhasználókat szeretnénk nevelni, de nem szabad megfélemlíteni a nem-olvasókról sem, bárkik legyenek is ők. Arra is fel kell használni a VT-t, hogy fiatalokat toborozzunk a szakmába, megmutatva, milyen izgalmas szolgáltatást lehet vele nyújtani.

(Murányi Lajos)

05/249

JAY, Margaret – WEBBER, Sheila: Impact of the internet on delivery of reference services in English public libraries = Program. 39.vol. 2005. 1.no. 25-49.p. Bibliogr.

Az internet hatása a referenz-szolgáltatásokra az angol közkönyvtárakban

Felmérés [forma]; Közművelődési könyvtár; Referenz; Számítógép-hálózat

A cikk szemlézi a brit közkönyvtári szolgáltatásokat, különös tekintettel a digitális referenzre. 2003-ban kérdőíveket küldtek a közkönyvtáraknak, hogy tájékozódjanak 1) az internet használatáról a referenz-kérdések megválaszolásában, 2) az elektronikus referenz-források használatáról és 3) a közkönyvtári webhelyek természetéről. Harminc válasz érkezett (60%). A referenz-kérdésekre adott válaszok továbbítására minden résztvevő az elektronikus levelezést használta, egyéb technológiákat alig használtak, vagy is nem tudtak róluk. A könyvtárosok hozzáállása a digitális referenzhez

többségében pozitív volt, néhány fenntartással, pl. a nyilvános számítógépek adminisztrációját illetően. A használók több elektronikus referenzs-forráshoz értek hozzá a könyvtárból, mint egyéb helyekről. A legtöbb közkönyvtárnak volt webhelye, amelyeken keresztül elsősorban a katalógust és közhasznú adatbázisokat lehetett elérni. A szerzők összehasonlítják a kutatás eredményeit két korábbi felméréssel. Összegzésként megállapítják, hogy a közkönyvtárakban olyan menedzserekre lenne szükség, akik felméri a szakképzett és nem szakképzett személyzet változó szerepét a referenzszolgáltatásban, és biztosítják a megfelelő képzést számukra. Megállapítják, hogy a párbeszédűs üzemmódú, „szinkron” digitális referenz-szolgálat mellett még túlsúlyban van a nem párbeszédűs, „aszinkron” digitális referenz.

(Autoref.)

Lásd még 261

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

05/250

CHMELIR, Lynn: Patron-initiated borrowing and traditional ILL: the cascade experience = Interlend. Doc. Supply. 33.vol. 2005. 1.no. 35-41.p. Bibliogr.

A használók által kezdeményezett, illetve a hagyományos könyvtárközi kölcsönzés adatainak elemzése: a Cascade központi katalógus használatának tapasztalatai

Dokumentumszolgáltatás; Könyvtárközi kölcsönzés; Központi katalógus -online

A cikk hat Washington-állam beli egyetemi könyvtár konzorciumán belül egy négyéves időszakra vonatkozóan összehasonlítja a használók által a Cas-

cade központi katalógusban kezdeményezett kölcsönzések adatait a hagyományos könyvtárközi kölcsönzési adatokkal. Az előbbi adatokat az InnReach szoftver statisztika-készítő szolgáltatásával, a könyvtárközi kölcsönzés adatait pedig egy kérdőíves felméréssel gyűjtötték össze. A használók által kezdeményezett kölcsönzési lehetőség harmadik évében a visszaadandó könyvek hagyományos könyvtárközi kölcsönzése 21 százalékkal csökkent, ugyanakkor az összes kölcsönzés száma 271 százalékkal emelkedett. A másolatkérések mennyisége nem változott. Mind a hat könyvtár több könyvet kölcsönzött és szolgáltatott a használók kezdeményezte módszerrel, mint a hagyományos könyvtárközi kölcsönzéssel. A kölcsönzések számának növekedése azt mutatja, hogy a használók kezdeményezte kölcsönzés hatékony módszere a konzorciumon belüli forrásmegosztásnak. Ennek ellenére a másolatokra és a konzorciumon belül hiányzó könyvekre továbbra is szükséges alternatíva marad a hagyományos könyvtárközi kölcsönzés.

(Autoref.)

05/251

McCARTIN, Shona – REID, David: D-I-Y interloans: from dream to reality = El.Libr. 22.vol. 2004. 6.no. 509-517.p. Bibliogr.

Önkiszolgáló könyvtárközi kölcsönzés: álomtól a valóságig

Egyetemi könyvtár; Fejlesztési terv; Kölcsönzés -önkiszolgáló; Könyvtárközi kölcsönzés

A cikk egy kísérleti programról számol be, amelynek során a használók saját maguk kezdeményezhettek könyvtárközi kölcsönzési kéréseket. A használóknak „Csináld Magad” jelszóval reklámozott projektet az új-zélandi Lincoln Egyetem és a nemzeti könyvtár közösen szervezte meg 2002. október és 2003. január között. A cikk ismerteti a projektet, bemutatja motivációit és irányelveit. A szerzők több kérdést tárgyalnak az önkiszolgáló könyvtár-

közi kölcsönzés korlátaival, a kísérlet során megjelenő trendjeivel és a résztvevők véleményével kapcsolatban. Végül a módszer jövőjének kérdésével foglalkoznak, különös tekintettel Új-Zélandra.

(Autoref.)

05/252

PAKLIN, A.G.: Novye tendencii v obsluživani abonentov MBA i DD i sohrannost' fondov bibliotek (na opyte otgela elektronnoj dostavki i abonementnogo obsluživaniâ GPIB Rossii) = Naučn.Teh.Bibl. 2005. 1.no. 88-92.p.

A könyvtárközi kölcsönzés és elektronikus dokumentumszolgáltatás újdonságai és az állományvédelem helyzete az Orosz Állami Történeti Könyvtárban – az elektronikus kölcsönzési és dokumentumszolgáltatási főosztály tapasztalatai

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus dokumentum; Könyvtárközi kölcsönzés; Országos szakkönyvtár -történettudomány

Az Orosz Állami Történelmi Közkönyvtár legfiatalabb részlege a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó osztály, amely 2002. december 1-jén kezdte meg működését. Feladatai közé tartozik a könyvtárközi kölcsönzés egyéni (felhasználók és a gyűjtemény állandó munkatársai) és más könyvtáraktól érkező kéréseinek teljesítése eredeti példányban vagy másolat formájában; a gyűjtemény állományainak védelme; bibliográfiai információszolgáltatás. A dokumentumszolgáltatás ma már leggyakrabban elektronikus úton történik – nem utolsósorban éppen az állományvédelmi szempontok miatt. A lehetőséget erre az az országos érvényű jogszabály biztosítja, amely a könyvtárközi kölcsönzést bonyolító könyvtár hatáskörébe utalja annak eldöntését, hogy eredeti dokumentumot vagy másolatot juttat el a használóhoz.

2003-ban a könyvtár tájékoztatót küldött szét, amelyben az eredeti dokumentumok küldése helyett térítéses szolgáltatásként xeroxmásolatot, ill.

mikrofilmet ajánlott fel; felhívta a figyelmet az elektronikus úton történő dokumentumszolgáltatás előnyeire; felsorolta a térítési díjak fizetési módjait (átutalás, postai csekk, kötelezettségvállalás stb.) és jelezte, hogy a kért dokumentumok előzetes tartalomjegyzék-szolgáltatása továbbra is ingyenes. A könyvtár tisztában van azzal, hogy az ingyenes szolgáltatásról a térítésesre való áttérés nagyon sok gyűjtemény számára megnehezíti e szolgáltatás megrendelését – nemcsak a pénzügyi ráfordítás miatt, hanem azért is, mert a fogadó könyvtárnak technológiai–technikai váltást is végre kell hajtania az új típusú szolgáltatás fogadása érdekében. A kérések száma 2003-ban mégsem esett vissza: a más városokból érkező megrendelések kielégítésére összesen 2 690 oldalnyi xeroxmásolat és 12 662 mikrofilmkocka készült.

A szolgáltatás térítéses mivoltának bevezetésével párhuzamosan – mintegy kompenzációként – a könyvtár szélesítette a könyvtárközi kölcsönzésen keresztül elérhető dokumentumtípusok körét: a kérések teljesítésére most már lehetőség van a régi könyvek és az orosz vonatkozású külföldi dokumentumok részlegéből, a nem hagyományos és az unikumpéldányban őrzött dokumentumokból.

2003-ban a könyvtár összesen 7 új olyan, az 1946 után megjelent dokumentumokra vonatkozó együttműködési megállapodást kötött más gyűjteményekkel, amelyek számára a későbbiekben biztosítja a könyvtárközi kölcsönzésen belül a dokumentumokhoz való elektronikus hozzáférést; ezzel 16-ra emelkedett a szerződések száma. Abban az évben ennek nyomán mintegy 1600 kérést regisztráltak, és kb. nyolcezer oldal szkennelését végezték el.

Köztudott, hogy a dokumentumok számára kisebb-nagyobb mértékben a sokszorosítás valamennyi technikája veszélyeket hordoz magában. A könyvtárnak azonban sikerült Minolta 7000 típusú szkennerre szert tennie, a gép segítségével – ún. „úszó asztal”, a könyv nem teljes szétnyitása stb. – a lehető legkíméletesebb módon készülnek el az

elektronikus másolatok úgy, hogy a gép fájlba archíválja a beszkenelt dokumentumot és ezzel megteremtí a gyűjtemény elektronikus könyvtárának alapjait is.

2003 decemberében a könyvtár kérdőíves felmérést végzett használói körében az elektronikus szolgáltatásokról. A beérkezett 100 kérdőív értékelése a következőket mutatja: a használók 30%-a Moszkvából, 60%-a más oroszországi városokból, 10%-a pedig Ukrajnából kereste meg kérésével a könyvtárat; 40 százalékuk mindössze 1-2, 60 százalékuk azonban 5-20 kéréssel. Mindenki csodálattal adózott a szolgáltatás gyorsaságának és a másolatok kifogástalan minőségének. A térítéses szolgáltatásért 7% fizetett postai csekken vagy bankkártyával, 93% az átutalást választotta. A használók egy része hiányolta az elektronikus szolgáltatásokkal kapcsolatos részletes információkat a könyvtár honlapjáról és az elektronikus folyóiratkatalógus tartalomjegyzék-szolgáltatását. Az elektronikus dokumentumokat a használók 50%-a tudományos munkájához, 40%-a tanuláshoz, 7%-a kereskedelmi célokra, 7%-a önképzésre használta (a kérdőíven több célt is meg lehetett jelölni).

Az újonnan alakult osztály további céljai között szerepel egy új számítógépes program bevezetése a megrendelések tökéletesebb kielégítése érdekében, a gyűjteményen belüli elektronikus könyvtár fejlesztése, együttműködés a könyvtárközi kölcsönzés országos és nemzetközi központjaival, a finanszírozás átgondolása a térítési díjak csökkentése érdekében és a lehető legszélesebb közönségnek szóló tájékoztatás a szolgáltatásokról.

(Hangodi Ágnes)

05/253

GOODIER, Rose: LAMDA: an example of a resource-sharing document delivery service in the UK higher education libraries = Interlend.Doc.Supply. 33.vol. 2005. 1.no. 4-7.p. Bibliogr.

LAMDA: forrásmegosztásra alapuló dokumentumszolgáltatás a brit felsőoktatási könyvtárakban

Dokumentumszolgáltatás; Együttműködés -belföldi; Felsőoktatási könyvtár

A LAMDA (London and Manchester Document Access) projekt a brit kormány által az új technológiai lehetőségek kipróbálására kezdeményezett Electronic Libraries (eLib) programok egyike volt, 1995-ben indult, és mára üzleti dokumentumszolgáltatássá vált.

London és Manchester nagy gyűjteményekkel rendelkező felsőoktatási könyvtárai fogtak össze annak érdekében, hogy a dokumentumszolgáltatási igényeket közösen elégítsék ki, lehetőleg elektronikus úton. A projektnek volt egy, a piaci versennyel kapcsolatos eleme is: elhatározták, hogy csak „végső esetben” fordulnak a British Library dokumentumszolgáltató központjához (BLDSC). Az együttműködést kilenc intézmény kezdte, később Leeds és Birmingham egyetemi könyvtárai, majd az M25 konzorcium tagjai is csatlakoztak (15, csak kéréseket továbbító, nem szolgáltató könyvtárral). Azóta a résztvevők száma meghaladta a nyolcvanat.

A projekt az Ariel szoftvert választotta. A szolgáltató könyvtárak LAMDA munkaállomásai lézernyomatóból, PC-ből és szkennerből állnak, a csak kéri könyvtáraknál szkennerre nincs szükség.

A LAMDA projektben az időszaki kiadványok közös webes katalógusát is létrehozták. A kéréseket a résztvevő intézmények egyenletes terhelése érdekében napi rotációban továbbítják az egyes könyvtárakhoz.

Eredetileg maximum 48 órás szolgáltatási időt állapítottak meg. A késedelem lehetséges okait (személyzeti problémák, hiányzó folyóiratszámok stb.) jegyzékbe vették. Az esetek 88%-ában sikerül betartani a vállalt időt. A szolgáltatás díját kezdetben tételenként 3,60, később 4,20 fontban határozták meg; a teljesítetlen kérések esetében nem számítanak fel semmiféle szolgáltatási díjat.

Egy év elteltével heti ötszáz tranzakciót regisztráltak. Az éves forgalom 1998/1999-ben érte el tetőpontját (34 100 teljesített kérés). Azóta folyamatos visszaesés figyelhető meg, a 2002/2003-as adatok 16 366 kérésről szólnak. A használat visszaesése nagyrészt az elektronikus folyóiratok előfizetésének terjedésével magyarázható. A források közös hasznosítását nehezíti, hogy a licenckek sok esetben tiltják a cikkek másolását az előfizető intézményen kívüli olvasók számára. A British Library nemrég indított biztonságos elektronikus dokumentumszolgáltatási kezdeményezése, amely a BL-ben beszkenelt cikkeket közvetlenül a kérő személyekhez továbbítja, a LAMDA számára ismét versenytársat jelent.

1997 februárjától a LAMDA fokozatosan üzleti vállalkozássá nőtte ki magát, és saját irodát tartott fenn. 2001-ben az iroda bezárása után a Manchesteri Egyetem és az UMIST vette át a szolgáltatás működtetését.

A LAMDA mérlege a visszaesések dacára pozitív: az elmúlt évtizedben hatékony szolgáltatást nyújtott a felsőoktatási könyvtárak számára, és újabb, innovatív projektek indítását ösztönözte (ilyen egyebek mellett a SUNCAT, az időszaki kiadványok új országos központi katalógusa és a DocuSend, a folyóiratcikkek szolgáltatására).

(Hegyközi Ilona)

Dokumentációs eljárások és termékeik

05/254

Erste Planungen für ein Verzeichnis der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke des 18. Jahrhunderts (VD 18) = Bibliotheksdienst. 38. Jg. 2004. 12. no. 1565-1571. p.

Első lépések a német nyelvterületen megjelent 18. századi nyomtatványok jegyzékének megteremtésére

Fejlesztési terv; Nemzeti bibliográfia; Régi és ritka könyvek; Retrospektív bibliográfia

A Német Nemzeti Bibliográfia részeként új vállalkozást terveznek „A német nyelvterületen megjelent nyomtatványok jegyzéke, 18. század” (VD 18) címmel, mely folytatása lesz a hasonló címmel megjelent 16. és 17. századi jegyzékeknek (VD 16 és VD 17).

A Német Tudományos Társaság javaslatára összehívott előkészítő megbeszélésen 2004. máj. 5-én a tudományos élet és a könyvtárak képviselői lefektették a tervezett kiadvány alapelveit. A vállalkozás szükségességével minden résztvevő egyetértett, mivel e század német irodalmának a régi katalógusokra épülő adatbázisa csak az irodalomkeresést és a könyvtárközi kölcsönzést tudja kiszolgálni, de – hiányosságai és bibliográfiai leírási bizonytalanságai miatt – a tudományos kutatásnak nem megfelelő segédeszköze. A tervezett kiadvány viszont tükrözni fogja a német szellemi életet a 18. században, mely időszak a nemzeti kultúra és a modernség kialakulásának kora.

Tartalmilag a következő szempontok merültek fel:

1. A vállalkozást európai és nemzetközi kontextusba kell beágyazni, mert a korszak német nyelvű kiadványainak 20-30%-a Németországon kívüli. Az Odera/Neisse határtól keletre a zárt gyűjteményekben unikális dokumentumok találhatóak.
2. A történelmi német nyelvterület anyagát összevontan kell feltárni.
3. A 18. században fontos szerepet játszottak az efemeridák, az időhöz, helyhez, alkalomhoz kötődő kisebb kiadványok, ezekkel is foglalkozni kell, nem elég a könyvkereskedelmi jegyzékek anyagára építeni.

4. E században gyakoriak voltak a gyűjteményes kötetek, ezek jelenlegi bibliográfiai feltárása gyakran hiányos.
5. Minden más időszaknál gyakoribbak voltak a 18. században a kalózkidadások, utánnomások, kettős kiadások. Ezeket a korszak könyvjegyzékei nem tüntetik fel.
6. A tervezett kiadványnak azokat a műveket is tartalmaznia kell, melyek a korabeli kereskedelmi jegyzékek szerint megjelentek, de a könyvtárakban ma nem lelhetők fel.
7. Kívánatos lenne a kánonokból kimaradt *Musica practica* feltárása is.

A terjedelmet illetően a tervezők 500-600 ezer címmel számolnak, de a kisnyomtatványokkal együtt számuk a 750 ezret is elérheti. Két modell lehetséges: a korszak reprezentatív nyomtatványanyagának kiválogatása, (mint ahogyan a VD 17 esetében történt), vagy a teljességre törő nemzeti bibliográfiai jelleg.

A bibliográfiai feltárás mellett a tervezők kívánatosnak tartanak a szövegek digitális hozzáféréseinek lehetővé tételét. Célszerű lenne a használók által igényelt szövegek folyamatos digitalizálása, így egy „18. századi olvasókönyv” jönne létre, melynek összetétele a valódi igényeket tükrözné, és nem valamely spekulatív kánon alapján történő válogatást. Továbbá kívánatos lenne, ha a kiadványok mellett a korabeli kritikák, ismertetések is megjelenének a digitalizált szövegben.

A tervezett kötet munkálatai a tervek szerint 2007/2008-ban fognak indulni.

(Katsányi Sándor)

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

05/255

FARLINE, Diane – HALL, Wendy: The benefits of Revealweb: helping you to help your print impaired readers = Sch.Lib. 53.vol. 2005. 1.no. 17.p.

A Revealweb szolgáltatás bemutatása: segítség a vak és gyengén látó olvasóknak

Honlap; Oktatás információellátása; Vak könyvtárhasználó

A Revealweb (www.revealweb.org.uk) brit, országos közös-katalógus adatbázis. Segítségével közel százezer, különböző gyűjteményekben és forgalmazó intézményeknél, változatos formátumban (Braille, öregbetűs könyvek, audio) rendelkezésre álló (kölcsonözhető vagy megvásárolható), a látássérült használók (többek között ilyen gyermekek) számára megfelelő dokumentumról és lelőhelyéről lehet tájékozódni. A kínálatban a legváltozatosabb tárgykörök és a legkülönbözőbb korcsoportok számára szóló művek szerepelnek, becslések szerint a forgalomban lévő nyomtatott könyvek kb. 5%-a.

A Revealweb 2003-tól épül, a beszerezhető és kölcsönözhető művek mellett a szállító-szolgáltató cégek nyilvántartására is vállalkozik. A katalógizálást két intézmény, a Royal National Institute of the Blind és a National Library of the Blind végzi, és önkéntes szervezetek, üzleti kiadók és iskolák szolgáltatnak számára adatokat. A minimális adatokat tartalmazó rekordok kitérnek az ajánlott korosztályra és oktatási anyagok esetében a képzési szintre is.

A Revealweb könnyen olvasható képernyőket tartalmaz és további beállítási lehetőségeket kínál. A nyomtatott dokumentumokkal nehezen boldoguló (print disabled vagy print-impaired) használók önálló tájékozódását igyekszik segíteni. A leíró rekordokat praktikus információk (lejátszási időtar-

tam, betűnagyság, kötetszám) egészítik ki. A látó gyermekek számára elérhető böngészési lehetőséget tartalomjegyzékekkel, a könyvborítók közreadásával és szöveges ismertetőikkel igyekeznek pótolni.

A szolgáltatás az interneten folyamatosan elérhető, nincs regisztrációs kötelezettség. A Revealweben keresztül egy-egy intézmény saját anyagáról is tájékozathat.

(Hegyközi Ilona)

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

05/256

ALLAND, Hannah – HARVEY, Edwards: CampusMesh links Kent = Multimedia Inf.Technol. 31.vol. 2005. 1.no. 6-8.p.

Vezeték nélküli internet-hozzáférés Kent megyében: a CampusMesh rendszer bemutatása

Mikrohullámú kapcsolat; Számítógép-hálózat

Kent grófság vezetésének jövőképeben a mobil számítástechnika-alkalmazás és a tanulásnak a tantermen kívüli kiterjesztése is szerepel: otthonra, könyvtárban, múzeumokban is. Ezt a célt is szolgálja a Telabria cég által forgalmazott CampusMesh rendszer, melyet először Kent két könyvtárában (Allington, Sandwich) telepítettek. A CampusMesh lényegében az épületen belüli és az épületek közötti kábelezést kiváltó, rádiófrekvenciás működésű, szabványos hálózati platform, mely minden olyan helyen telepíthető, ahol Ethernet hálózatra és internet-hozzáférésre van szükség.

A rendszer mNode elnevezésű hardver-egységek hálózata, melyeknek beltéri és kültéri változata is van. Az mNode-ok két alapfunkciót látnak el. Egyrészt szabványos RJ45 Ethernet-kapcsolódást tesznek lehetővé bármely megfelelő eszköz (számítógép, nyomtató, kamera, hub stb.) számára, bárhol, ahová beltéri egységet helyeznek el. Ugyanakkor az mNode hatókörén belül lehetőség van vezeték nélküli WiFi kapcsolódásra is, minden arra alkalmas eszköz számára.

Jelenleg a CampusMesh az egyetlen olyan rádiófrekvenciás hálózati rendszer, mely az európai és a brit szabályozásoknak egyaránt megfelel, és mind a 2,4GHz, mind az 5GHz spektrumban üzemel. Nyilvánvaló előnye, hogy kiterjeszti a hagyományos (vezetékes) hálózatokat minden olyan helyre, ahol a kábelezésnek akadályai vannak, viszonylag gyorsan telepíthető és lényegesen olcsóbb, mint teljes épületek bekábelezése.

(Mohor Jenő)